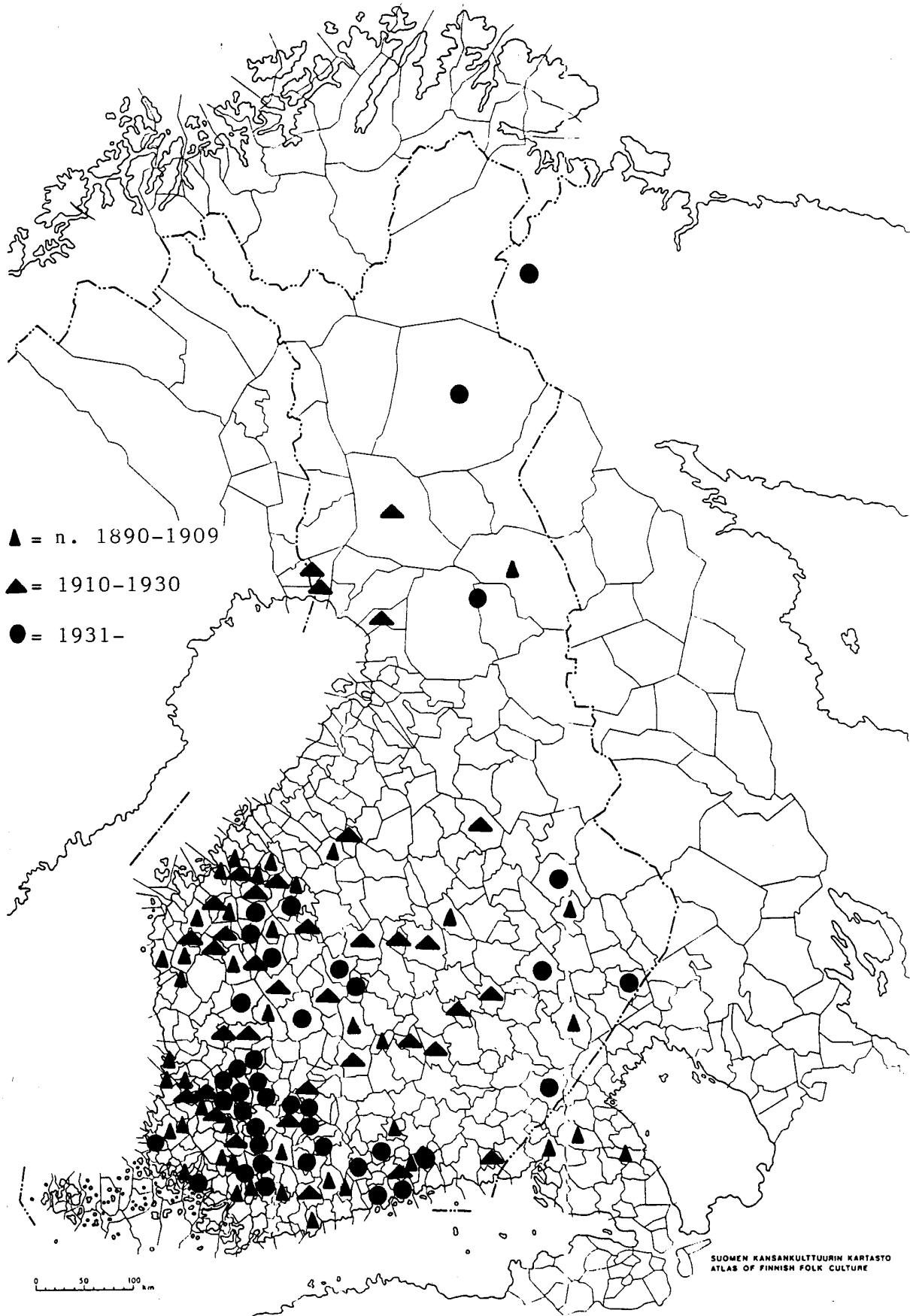

KARTTA 1.

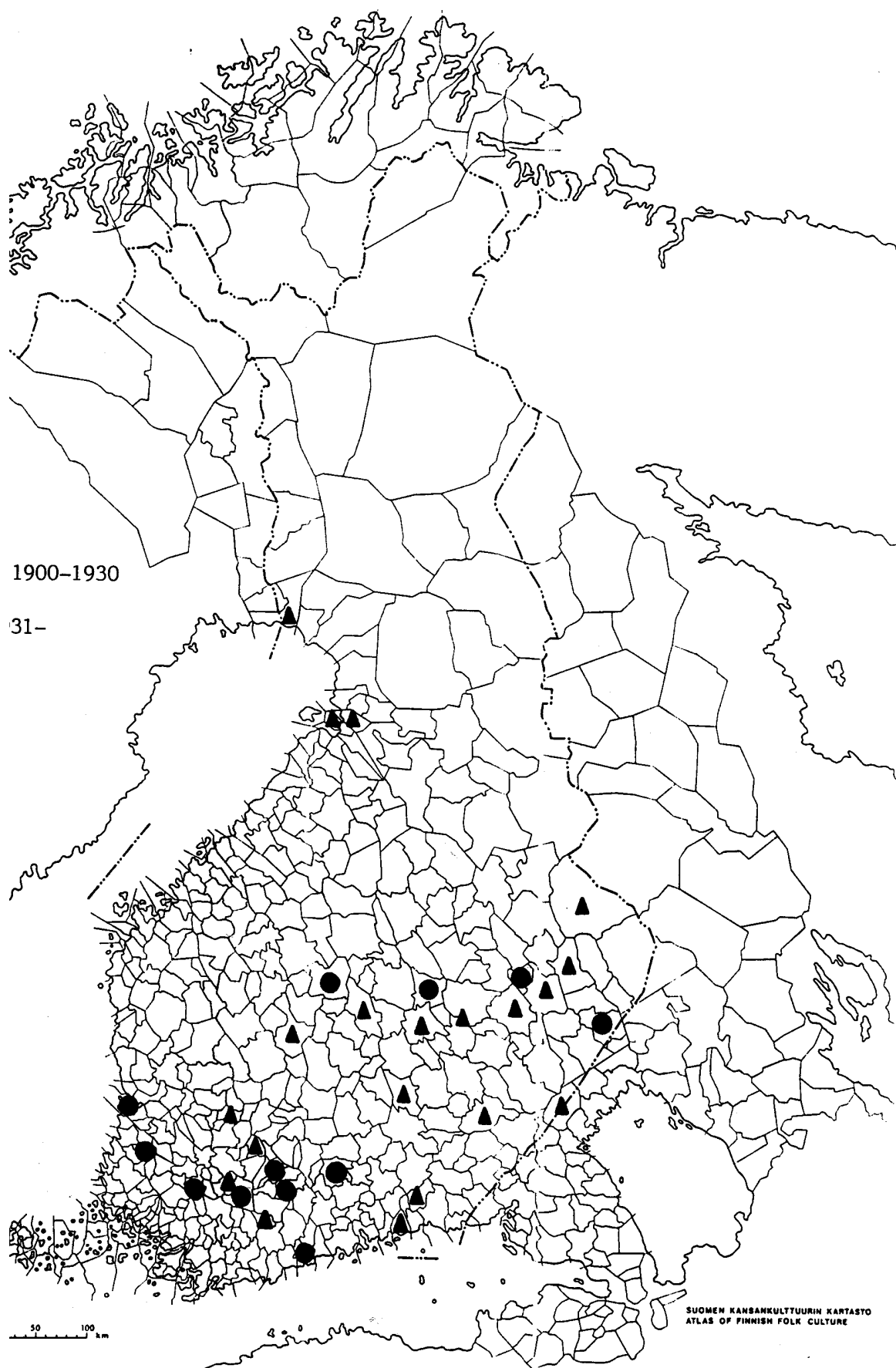
PERINTEINEN YHTEISSAUNOMINEN MAASEUDULLA

Lähtetiedot liitteessä 8.

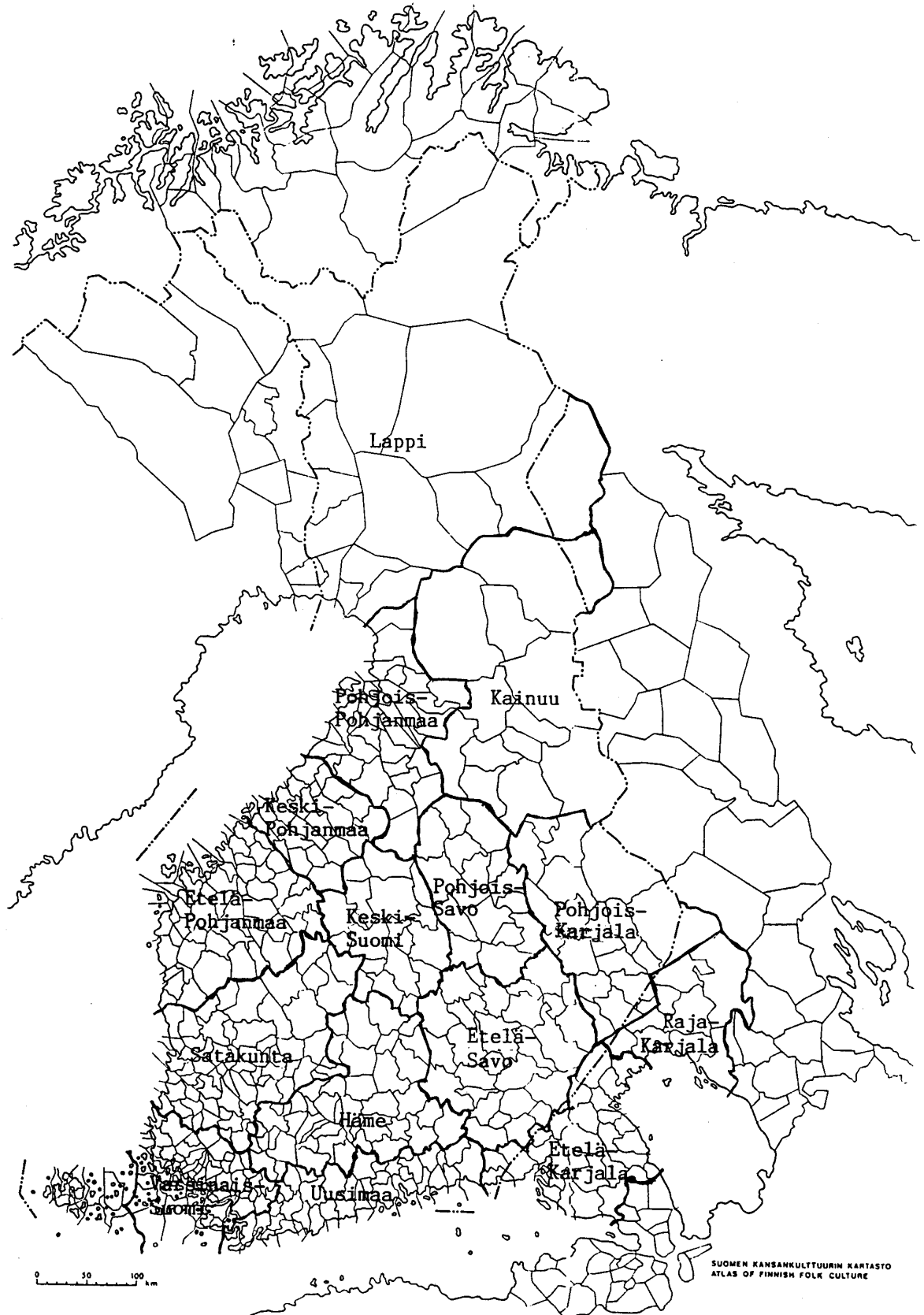
KARTTA 2.

PERINTEINEN YHTEISSAUNOMINEN TEOLLISUUSYHDYSKUNNISSA

Lähdetiedot liitteessä 9.

Käytettävät maakuntanimitykset ja -rajaukset

Palkinnot ja palkintolautakunta

- I palkinto 1000,- mk
II palkinto 500,- mk
III palkinto 250,- mk

IV—XX palkinnot sauna-aiheista Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran julkaisemaa kirjallisuutta. Lisäksi kaikille palkituille jaetaan Suomen Sauna-Seuran kunniakirja, jota koristaa Erkki Tanton sauna-aiheinen piirros.

Kaikkien kilpailuun osallistuneiden kesken arvotaan lisäksi erilaista saunaan liittyvää tarpeistoa ja esineistöä, kuten 1—2 kiuasta ja 20 muuta pienempää palkintoa.

- Palkintolautakunnan kokoonpano on seuraava:
- professori Matti Ranki, Suomalaisen Saunan Tutkimussäätiön hallituksen puheenjohtaja
 - professori Matti Räsänen, Turun yliopisto, kulttuurien tutkimuksen laitos (kansatiede)
 - arkistonjohtaja Pekka Laaksonen, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Suomalaisen Saunan Tutkimussäätiö
 - toiminnanjohtaja Pirkko Valtakari, Suomen Sauna-Seura, Suomalaisen Saunan Tutkimussäätiö
 - professori Nils Storå, Etnologiska institutionen vid Åbo Akademi
 - lehtori Pekka Leimu, Turun yliopisto, kulttuurien tutkimuksen laitos (kansatiede), Suomalaisen Saunan Tutkimussäätiö

Kilpailun säännöt

Kilpailuun voivat osallistua kaikki kirjoitustaitoiset suomalaiset. Kirjoituksen voi laatia yleiskielellä tai murteella, käsin tai koneella — kaikki lähtökset otetaan huomioon. Myös piirroksia tai valokuvia voi liittää kertomukseen — ne palautetaan pyydettyäessä lähettäjälle. Päähuomion palkintolautakunta kiinnittää kuitenkin lähetettyyn tekstiin. Käsiä, oikeinkirjoitus tai kirjoituksen pituus eivät ratkaise kilpailua, tärkeintä on sisältö, laatu ja aitous.

Kirjoitukset tullaan tallettamaan Turun yliopiston kansatieteen arkistoon, ja niistä on tarkoitus laatia suomalaisia sauna-tapoja koskeva tutkimus.

Kilpailuaika päättyy huhtikuun 1. päivänä 1990, jolloin alkaa palkintolautakunnan työ. Tulokset julkistetaan Suomen Sauna-Seuran tiloissa Helsingin Lautasaaren Vaskiniemessä kesäkuun alussa. Kilpailun järjestäjät kustantavat pääpalkintojen (I—III) voittaneiden matkan tilaisuuteen, jossa tulokset esitellään tiedotusvälineille ja jossa palkintojen jakotilaisuus päättyy saunomiseen Vaskiniemen erinomaisessa savusaunassa.

Vastausohjeet

Kirjoita

- kuulakärkikynällä tai koneella, mieluiten normaalkokoiselle paperille (A 4)
- vain paperin toiselle puolelle
- Merkitse vastauksesi alkuun
- oma nimi, ammatti ja syntymäaika
- osoite ja puhelinnumero

Lähetä vastaus oheisessa kuoressa ilman postimerkkiä ja merkitse kuoreen oma nimesi ja osoitteesi.

Lisätietoja kilpailusta antavat

— Pekka Leimu	— Irmeli Nyholm
Turun yliopisto	Suomen Sauna-Seura
Kansatiede	Vaskiniemi
Henrikinkatu 3	00200 Helsinki
20500 Turku	puh. 90-678 677
puh. 921-633 5261	

Kuvat: István Récz/Suomen Sauna-Seura

Miten minut opetettiin saunomaan

Suomalainen sauna on tänä päivänä tunnettu kaikkialla maailmassa ja on myös leviämässä voimakkaasti moniin Euroopan maihin sekä maanosamme ulkopuolelle. Mutta vaikka saunan ystäviä siis nykyisin on yhä enenevässä määrin muuallakin kuin Suomessa, on kuitenkin — ainakin toistaiseksi — olemassa yksi ratkaisevan tärkeä seikka, joka erottaa meidät suomalaiset kaikkien muiden maiden saunovista kansalaisista: me kasvamme ja meidät kasvatetaan saunomiseen ja saunakulttuuriin pienestä pitäen. Suomalaisen saunan monet ulkomaalaiset ystävät ovatkin usein kiinnittäneet huomiota juuri tähän: he joutuivat opettelemaan saunomisen alkeista lähtien aikuisina, kun taas meille kaikki saunaan ja saunomiseen liittyvä on itsestään selvää jo lapsuudesta lähtien.

Mutta miten tämä saunomiseen ja saunakulttuuriin kasvaminen tapahtuu ja miten se on ennen tapahtunut? Sitä tiedämme tuskin itsekään, koska asiaa ei ole tutkittu. Kasvatuserätykset ja -menetelmät ovat muuttuneet perusteellisesti kuluvalle vuosisadalle. Samanaikaisesti myös sauna ja saunomistavat ovat muuttuneet. Tuntuu siis odotuksen mukaiselta, että myös kasvattaminen saunomiseen ja saunakulttuuriin olisi muuttunut. Kuinka pienestä pitäen lapsi ennen vietiin saunaan, minkälaiseen saunaan ja kuka tai ketkä veivät? Pakolettinko lapsi sieltä kovempi löytyä kuin hän olisi halunnut vai sallittiinko hänen esimerkiksi istua alemmalla lauteella? Kun uiminen alettiin yhdistää saunomiseen, pakotettiin lapsi kastautumaan kylmään veteen vai käytettiin lempeämpiä menetelmiä? Entä miten nykyisten vapaiden kasvatustieteilijöiden aikana lapsi saadaan houkuttelevaksi omaksumaan sellaista, mihin ennen voitiin pakottaa? Monenlaisia muutoksia on varmaankin tapahtunut, mutta yhtä kaikki lopputulos näyttää aina olleen ennalta selvä: meistä on aina kasvanut saunoja. Vai onko sittenkään? Löytyisikö mahdollisesti tapauksia, joissa jotkut olisivat lapsuudessaan saaneet suoranaista kammon saunaa kohtaan ja lakanneet saunomasta sitten, kun he itse ovat saaneet päättää asiasta?

Suomalaisen saunaperinteen kilpakeräys 20.1.—1.4.1990

Nämä ja monet muut kysymykset odottavat vastaustaan. Asioiden selvittämiseksi Suomalaisen Saunan Tutkimussäätiö (Helsinki) ja Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos (kansatiede) ovat järjestäneet aiheesta kirjoituskilpailun, jonka uskovat kiinnostavan kaikkia suomalaisia ikään, sukupuoleen, ammattiin, kieliryhmään ja asuinpaikkaan katsomatta. Kirjoituskilpailun aiheena on "miten minut opetettiin saunomaan" ja pyrkimyksenä on, että kaikki asiasta kiinnostuneet kertoisivat omin sanoin ensimmäisistä saunakokemuksistaan koskivatpa ne sitten entisaajan maalaissaunoja, kaupunkien yleisiä saunoja tai vaikkapa nykyaikaisia uimahalleja.

Taustatiedot vastaajista

Kirjoituskilpailun aiheena ovat siis lapsuuden saunakokemukset. Mutta koska kirjoituksia on tarkoitus kerätä kansatieteellisiä tarkoituksia varten, tarvitaan taustatietoja vastaajista, sillä tutkijoiden on tarpeen saada selville ne olosuhteet, joita lähetetyt kirjoitukset koskevat. Tämän vuoksi vastaajia pyydetään antamaan eräitä tietoja itsestään ja lapsuutensa perheestä. Nämä tiedot ovat luottamuksellisia, eikä vastaajien nimiä tulla mainitsemaan myöhemmin mahdollisesti julkaistavassa saunatapojen tutkimuksessa. Näin ollen järjestäjät pyytävät kirjoittajia liittämään kirjoituksiensa ainakin seuraavat tiedot:

- nimi, syntymäaika ja -paikka
- vanhempien ammatit ja perheen koko (veljet, sisaret, isovanhemmat ja muut mahdolliset perheenjäsenet mukaan lukien)
- lyhyt luonnehdinta siitä, minkälainen kotikasvatuksen vastaaja sai
- lyhyt luonnehdinta kotioista ja ympäristöstä, jossa kirjoituksessa kerrotut saunakokemukset saatiin sekä kuvauksia saunasta tai saunoista, joissa ne saatiin
- oma koulunkäynti ja myöhemmät elämänvaiheet pääpiirtein.

Museovirasto, kysely 13

malleilla omia nimityksiä? Miten sellaisia hoidettiin ja leikattiin? Mitä muutoksia parranajovälineitten ja parranajon suhteen on tapahtunut?

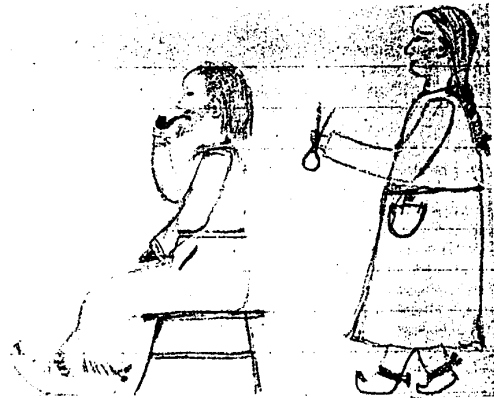
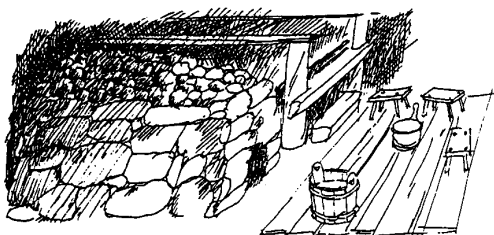
12. Miten ja milloin miesten tukka leikattiin? Ketkä leikkaamisen suorittivat ja missä? Mitä irtileikatuille hiuksille tehtiin? Koska ruvettiin käyttämään ammattitaitoisia partureita? Käytiinkö sellaisilla esim. kaupunkimatkojen yhteydessä tai erikoisia tilaisuuksia varten?
13. Millainen oli miesten tukkamuoti? Oliko se eri ikäkausina erilainen? Mitä nimityksiä eri tavalla leikatuista hiuksista käytettiin? Kuinka usein miehet kampasivat tukkaansa? Millaisia kampausvälineet olivat ja missä niitä säilytettiin? Käytiinkö tukan hoitoon jotain aineita?
14. Miten poistettiin päästä syöpäläiset? Mitä välineitä tässä käytettiin ja ketkä suorittivat pään etsinnän (nimitys)? Koska ruvettiin pitämään häpeällisenä, jos oli täitä päässä?
15. Kuinka usein tukka pestiin ja miten se tapahtui? Käytiinkö likaa irtoittavia aineita? Miten saatiin aikaan kiharoita? Värjättiinkö harmaantuvia hiuksia ja millä?
16. Selostakaa yksityiskohtaisesti ja kotiseutunne sanoja käyttäen saunan lämmitys ja kylpemiskuntoon panno. Kuinka usein se tapahtui eri vuodenaikoina, mitä puita käytettiin ja kuka

12

omat vakiopaikkansa lauteilla (valaistava pohjapiirroksella, josta näkyy myös kiukaan sijainti)?

20. Millä tavoin ja missä vaiheessa saunassa peseydyttiin? Ketkä pesivät toistensa selät tai pään ja millaisia pesuastioita käytettiin? Olivatko ne yhteisiä vai kullakin omansa? Jos oli vieraita, kylpivätkö hekin yhdessä ja kuka heistä huolehti? Jos mahdollista, piirtäkää pohjapiirros jostain saunasta ja merkittäkää siihen paikat, missä kukin peseytyi, missä pesuastiat olivat jne.
21. Käytiinkö jossain vaiheessa saunomista uimassa, kieriteltiinkö hangella tai vilvoiteltiinko muulla tavoin? Miten iho saunan jälkeen kuivatettiin? Palattiinko saunasta alasti ja palasivatko kaikki yht'aikaa? Oliko saunomisen kulku aina samanlainen? Minkälaisia muutoksia saunomisen suhteen on tapahtunut?
22. Kuinka usein vaihdettiin paitaa? Oliko tapana kääntää paita tai käyttää kahta paitaa, joista vain alemmaa vaihdettiin? Millaisia muita alusvaatteita vaihdettiin? Kuinka usein vaihdettiin puhtaat sukat tai jalkarätkit?

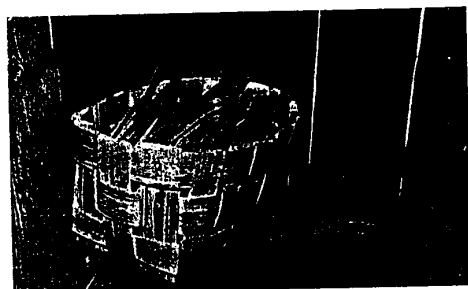
Erään vatsaajan lähettämä piirros "hiusten keräilyä"

lämmityksen suoritti? Mihin aikaan päivästä lämmitys aloitettiin ja koska kylvettiin? (Tarpeen vaatiessa eri kuvaus eri suuruisten talouksien saunasta.) Millainen oli huonosti lämmitetty sauna? Mitä puulajia pidettiin sopivimpana saunan lämmitykseen?

18. Missä vihtoja säilytettiin ja kuinka monta kertaa samalla vihdalla kylvettiin? Oliko jokaisella oma vihtansa? Miten vihtaa käsiteltiin ennen käyttöä? Oliko vihdan käytössä eroa vuodenaikojen välillä?
19. Ketkä (esim. jonkin tietyn talon väestä) menivät ensin saunaan, vai mentiinkö yhdessä? Miten löylynotto tapahtui? Kuka heitti löylyä ja millä sitä heitettiin? Ketkä olivat kerrallaan löylyssä ja mitä muut silloin tekivät? Missä vaiheessa vihtaa käytettiin? Oliko tapana kilpailulla löylynottossa? Oliko perheenjäsenillä

13

23. Missä vedenheitto suoritettiin? Oliko tätä tarkeitusta varten miehillä ja naisilla omat paikkansa ja miksi niitä nimitettiin? Oliko tällaisissa jonkinlaisia varustuksia, olkia tms., jota sitten annettiin esim. karjalle? Suoritettiinkö vedenheitto illoin ja aamuin johonkin muuhun paikkaan, esim. rapun viereen?
24. Muistetaanko, milloin ruvettiin rakentamaan käymälöitä ja mistä niihin saatiin esikuvaa? Selostakaa esim. piirrosta apuna käyttäen, millaisia ja mistä aineista tehtyjä ne olivat, missä ne sijaitsivat ja millaisia varusteita niissä oli.
25. Ellei käymälöitä ollut, missä käytiin ulostamassa? Mikä oli tällaisen paikan nimi? Miten puhdistauduttiin ulostamisen jälkeen (käytiinkö tikkuja, sammalia tms.)? Missä tällaisia säilytettiin? Koska ruvettiin käyttämään paperia?
26. Kuinka usein käymälä puhdistettiin? Pidetttiinkö tällaista työtä häpeällisenä? Kuka sen suoritti? Mitä käymälän tuotteille tehtiin?
27. Käytiinkö pyttyjä, saaveja tms. käymälätarkoituksiin? Miten tällaiset astiat puhdistettiin? Oliko reällisiä tuoleja tällaisia tarkoituksia varten?

15

Kuivuriususkunnan rakennus Viitasaarella 1956.
Pellervon arkisto.

Sivulinkkeinit

99. Mitä sivu- tai liitännäiselinkeinoja (esim. metsätyöt, kalastus, turkistarhaus, puutarhatalous, konetyöt, maatilamatkailu jne.) harjoitatte tai olette harjoittanut? Milloin? Mistä syystä? Kausiluontoisesti vai ympärivuotisesti? Mitä muutoksia tai uudistuksia se on edellyttänyt tilallanne? Kuinka suuren osan sivutulot muodostavat tilanne kokonaistuotosta?

100. Käyttekö itse tai käykö joku tilalla vakituisesti asuvista perheenjäsenistä palkkatyössä tilan ulkopuolella? Kuka? Missä työssä? Mistä alkaen? Osallistuuko hän palkkatyön ohella tilan töihin? Kuinka paljon?

101. Teettekö tai oletteko tehnyt itse tilanne metsänhoitoa? Kuinka suuri osa ajasta kuluu niihin? Millaisen osan metsän tuotto muodostaa tilanne tuloista?

Järjestötoiminta

102. Mihin maatalousalan yhdistyksiin ja järjestöihin (esim.

tuottajayhdistys, pienviljelijäyhdistys, karjantarkkailuyhdistys, naisjärjestöt) kuulutte tai olette kuulunut? Milloin? Oletteko osallistunut aktiivisesti niiden toimintaan paikallisella tai valtakunnallisella tasolla? Onko Teillä ollut luottamustehtäviä missä? Milloin? Luettelkaa luottamustehtävienne.

103. Onko Teillä kokemusta osuustoiminnasta? Miltä alalta? Kertokaa lähemmin. Keitä toiminnassa on ollut mukana? Onko Teillä ollut osuustoimintaan liittyviä luottamustehtäviä? Milloin? Luettelkaa ne. Millaisia ovat kokemuksenne osuustoiminnasta?

104. Oletteko osallistunut jonkin maatalouden etujärjestön toimintaan aktiivisesti? Milloin? Millä tavoin? Onko etujärjestöillä mielestänne ollut vaikutusta alan kehitykseen? Millainen vaikutus? Miltä mielestänne näyttää maatalouden tulevaisuus Suomessa?

Pirkko Hakala

Yhteissaunominen

Yhteissaunominen (ts. eri perheistä olevat naiset ja miehet saunovat yhdessä alastomina) on ollut käytäntönä tietyissä osissa maata niin maaseudulla kuin kaupungissakin. Tavan yleisyyttä, muotoja ja loppumista ei kuitenkaan ole toistaiseksi tarkemmin selvitetty. Seuraavilla kysymyksillä pyrimme saamaan tietoa tästä tavasta. Tärkeitä ovat myös tiedot, jotka koskevat yhteissaunomista nykyään tai lähellä nykyä, koska tapa ei ole hävinnyt, vaikka sen muodot ovat muuttuneet. Aloitattakaa vastauksenne tähän aiheeseen uudelta paperiarkilta.

105. Oletteko joskus ollut yhteissaunassa? Milloin? Missä? Onko yhteissaunominen ollut tapana paikkakunnallanne tai tuttavapiirissänne? Kertokaa lyhyesti, millaisessa saunassa tai saunoissa on saunottu. Jos yhteissaunomista on tietojenne mukaan aiemmin harjoitettu, mutta siitä on luovuttu, milloin tämä tapahtui ja mistä syystä?

106. Miten yhteissaunassa käytäydettiin / käytäydytään? Paljonko ja milaista väkeä tuntemissanne saunoissa on käynyt? Liittykö yhteissaunominen joihinkin satunnaisiin tilanteisiin vai onko sitä harjoitettu säännöllisesti? Onko yhteissaunominen mielestänne luonteva saunomistapa?

Tapio Laaksonen